

Judaisztikai kutatások, magyar zsidó hagyomány

Tézisek egy akadémiai kutatásfejlesztéshez

*A magyarországi zsidóság a magyar kultúrában • A zsidósággal kapcsolatban „nehézségei” és „szépségei” • A vidéki zsidó hagyomány és a „csonka társadalom”
• A zsidóság és az ő hagyománya • Judaisztikai intézet alapítása*

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓSÁG A MAGYAR KULTÚRÁBAN

*Kiemelt
kutatási téma*

Magyarországon maradt meg a térségben (Közép-Kelet-Európában) egyedül jelentős tömbben a zsidóság. Rossz kifejezéssel élve, de talán a zsidóellenes érzelmű polgártársaink számára is meggyőző formában fogalmazva: a magyarországi zsidóság „hungarika” a világtörténelemben. Kiemelt kutatása tehát nemzeti és szellemi „világörökség” szempontjából is indokolt. Vagyis: állami pénzből kiemelt kutatási témaként kell kezelni.

*A zsidók
befogadása*

Közhely, de saját kutatásaink is mutatják: a magyar történelemben a zsidóság igencsak sajátos és kiemelkedő szerepet töltött be. Ennek alapvetően három történelmi oka volt. 1. A zsidóság előszeretettel húzódott a *magyar állam területére*, mert itt *szilárd fejedelmi hatalom és befogadó uralkodói* politika biztosította életfeltételeit. 2. A magyar állam olyan területen feküdt, amely *közvetítő és ütközőtérség* volt Nyugat-Európa és a sztyeppe kultúrái között. (A 10. századtól egészen mostanáig.) Ez a földrajzi adottság igen megfelelt a zsidóság évezredes, a diaszpórában kifinomított *szakmagyakorlásának*: a közvetítő kereskedelemben, pénzüzetekben való jártasságának. 3. A magyarság *türelmes, befogadó mentalitása*. A magyarság kevert etnikumú nép volt történelme folyamán, a kezdetektől. A „vendég” népek befogadását, még a nomád múltjukból, az uralkodók és a köznép szokásrendjében tovább éltették, természetesnek tekintették. Ezért a történelem folyamán a „magyarok földjé”-re nagy számban jöttek különböző etnikumú, különböző vallású és szokásrendű népek.

2000. március 18. Feljegyzés az intézethálózat társadalomtudományos fejlesztéseit tárgyaló március 30-i értekezlet részére.

Történelmünknek ezt a jellegzetességét történetkutatásunknak kellene világossá tennie. Azt ugyanis, hogy mikor milyenek voltak a lakosságon belüli etnikai arányok, s hogy mikor mennyire érvényesült – milyen megfontolásokból – a befogadó vagy éppen kirekesztő politika. S hogy ez európai összehasonlításban mikor mennyire volt lokális sajátosság vagy általános európai folyamat része. A túlnyomóan politika- és eszmetörténet helyett *filológiai, társadalomtörténeti* kutatásokkal kellene ezt feltárni.

*Történet-
kutatásunk
adósságai*

A zsidóság történelmének, *folklorjának kutatása* beilleszkedhetne a magyarországi népek betelepülésének, itteni fejlődésének kutatása körébe.

A ZSIDÓSÁGKUTATÁS „NEHÉZSÉGEI” ÉS „SZÉPSÉGEI”

A zsidóságkutatás az egyik legösszetettebb társadalomkutatási téma. A zsidóság kutatása a Közel-Keleten kialakult nép és a diaszpórában szétszóródott nép történelmének, betelepülésének, itteni fejlődésének a feltárása. Igaz, hogy megkülönböztetjük a *hebraisztikát* (a babiloni fogság előtti időszakok foglalkozó részdiszciplínát) a *judaisztikától*, de mégis a zsidóságismeretek nehezen darabolhatók szét korszakok szerint. Talán épp azért, mert a zsidóság hagyományőrzése és ennek egyházi szervezete egészen egyedülálló a világtörténelemben.

*A zsidóság
hagyományőrző
kultúrája*

Igen sokféle földrajzi-éghajlati és népformáló *természeti körülményt* kell ismerni hozzá. Kell ismerni a zsidóság első telephelyének, a közelkeleti tengerpartnak sajátos flóráját-faunáját, éghajlati viszonyait, mert különben nem lehet megérteni a mai zsidó étkezési, viselkedési szokásokat sem. Ahogy kell ismerni a diaszpórába szétszóródott zsidóság új természeti-gazdálkodási, önellátási körülményeit is.

*Természeti
körülmények*

Továbbá igen *sokféle nép* történelmét kell ismerni, akikkel a zsidók rövidebb-hosszabb ideig kapcsolatban állottak, állnak. Az ősi Izrael szomszéd népei, nem utolsósorban a semiták, a későbbi (és velük rokon) arab népek történelmét éppúgy kell ismerni, mint a későbbi diaszpórában velük együtt élő népek történelmét. Az orosz–lengyel vidék, a magyar–erdélyi vidék, de a németországi vagy az amerikai – nem is szólva a spanyolországi zsidóság történelméről – valahol a kultúra-szokásrend alaprétegében egységes egész, de mégiscsak külön történelem. Az együttélés, az *asszimiláció kölcsönös igazodás*. Még akkor is, ha a zsidóság zárt közösségei világtörténelmi mércével mérve is egyedi, konzervált kultúrát és hagyományt őriztek meg a világ különböző pontjain.

*Együtt élő
népek*

Igen *sok nyelvet* kell ismernie a zsidóság kutatásával foglalkozó kollegának. A héber és a különböző kis-ázsiai nyelvek mellett az átvételek rekonstruálása, a görög és a latin ismerete szükséges, majd a diaszpórá-

Nyelvismeret

ban együtt élő népek nyelveinek ismerete. A sok nyelv ismeretét kívánja a zsidóságkutatás szakirodalma is. A világ különböző részein szétszóródott zsidóságot a lokális anyanyelvek szakirodalmi tárgyalják, maguk a zsidó szerzők is többnyire e lokális anyanyelveken (így Magyarországon magyarul) publikálnak. A német, a francia, spanyol, angol, orosz nyelveken közzétett dolgozatokat kell ismernie a mai zsidóságkutatónak.

*Komplexitás
a kutatói meg-
közelítésben*

A zsidóság életében a *sok helyszíni*, a sok *interetnikus-kulturális* kapcsolat rendkívüli *kutatói szorgalmat* és tehetséget kíván, de egyúttal különleges *szellemi élvezetet* is jelent. Kusza összefüggések a személyi és csoportos történelemben, az emberi érintkezéskultúra és kapcsolatteremtés ezernyi esettanulmányának témái, a különböző kultúrák ütközésének, egymáshoz idomulásának témái. Tömegpszichikai, viselkedéstörténeti, ezen belül népzenei, az írott és szóbeli hagyomány viszonya, a hagyományörzés emberi technikája, az egyház szerepe, a foglalkozáskultúra embert alakító sajátosságai – mind-mind vizsgálhatók a zsidóság múltjában és jelenében. Kiemelten, mert ezek a jelenségek számtalan „ellenanyagon” dokumentálhatók, mivel a zsidóság egy közös kulturális alapanyagot vitt magával és ütköztetett több tucatnyi más kultúrával, szokásrenddel. „Ellenanyagként” mindig a lokális, a helyi érintkezéskultúrát használva. S mindezt az ütközéssorozat egy nagyon is erős hagyományörző intézménnyel, egyházzal, sőt családi szokásrendjével éli meg. Egyedülálló jelenség a világtörténelemben máig.

A VIDÉKI ZSIDÓ HAGYOMÁNY ÉS A „CSONKA TÁRSADALOM”

*„Történelmi
ozmózis” –
Közép-Kelet-
Európa*

Közép-Kelet-Európa, az Északi- és Balti-tengertől az Adriáig, a Földközi-tengerig húzódó földcsík területén élő népek sajátos átmenetet képeztek a nyugat-európai (volt nyugatrómai) és kelet-európai (volt bizánci-orosz) kultúrák között. Én – a történeti-földrajzi elnevezések vitáit félretéve – szeretem a „történeti ozmózis” jelenségeként leírni a terület sajátosságait: a két, egyházában, világi közösség-szervezésében meglehetősen koherens nyugat- és kelet-európai társadalom határán állandó érintkezés, átjárás jön létre.* Az átjáró területen vegyesen élnek egymás mellett a nyugati és a keleti társadalom szervezeti elemei. Nyugati típusú városszerkezet, városok, bennük nyugatiasan élő városi középosztállyal, önkormányzattal, középületekkel, közlekedéssel, infrastruktúrával. És falusi társadalom, jobbára még a hűbéri társadalomból itt ragadt szokásvilággal, konzerválódott évszázados *napi életkeretekkel*. Ez a közép-kelet-európai zóna az európai zsidóság élettere a századfordulón.

* 1999. április 8. „Közép-Kelet-Európa-ismeret a világban”.

Tagolt, „teljes” társadalom az etnikai-vallási alapon kultúráját őrző zsidóság: *egy része* a városi kultúra legmodernebb áldásainak kimunkálója, a pénzüzetek feudális kori mestereiből világszintű bankkultúrát teremtő nagyvállalkozók, pénzügyi tisztviselők, *másik része* a modern polgári élet szervezéséhez szükséges magánszféra értelmiségei – mérnök, orvos, ügyvéd –, *harmadik része* a divatcikkek iparososa és forgalmazója: ékszerész, cipész, üveges, kisvállalkozó, vendéglátós, kiskereskedő. Ugyanakkor, ezzel párhuzamosan, a falusi zsidóság továbbra is betagozódik a helyi társadalom hagyományos munkamegosztási szerkezetébe: a helyi kocsmáros, boltos – textil- és vegyeskereskedő –, parasztvállalkozó életét éli.

„Teljes társadalom”

A 20. század első felének egyik nagy társadalmi felfedezése: a nyugat-európai életformák között élő helyi közép-kelet-európai értelmiség rádöbben arra, hogy városának határain átlépve egy, Nyugat-Európában már régen elfeledett vagy talán „soha nem volt” hagyományos társadalom él. Felfedezik, hogy ez a társadalom évszázados életformákat – dalokat, rigmusokat, napi szokásokat – őrzött meg. Ebből a felismerésből születik meg a térség falusi hagyományait feltáró néprajzi, szociográfiai falukutató irodalom és sajátos zenekultúra. A lengyelektől a horvátokig, románokig minden nép körében megszületik századunk első felében a faluszociográfiai, folklorisztikai, népzenefeldolgozó irodalom. Lengyelek, szlovákok, magyarok–székelyek, németek, románok, horvátok ősi szokásait őrzi meg a társadalomkutatás, a zenetudomány, illetve az ún. falukutató „népi” irodalom.

Tradicionális társadalom

A térség zsidósága azonban kimarad e leírásokból. A korabeli zsidóságnak nincs Bartókja, Kodálya, nincsenek Ortutayk és falukutatók, nincsenek Raymontok, Móriczok. (Talán az egyedüli Szabolcsi Bence, valamint néhány tudós rabbinak a néprajzi leírásai jelentenek csak kivételt.) Holott az ősi zsidó hagyomány él a korabeli vidéki esküvőkön, bármicvőkön és egyéb ünnepek gyakorlatában, de tudományos leírása, zenei, művészeti feldolgozása nem történik meg. Vizsgálandó, hogy a városi zsidó értelmiség miért nem fordul olyan érdeklődéssel a saját ősi – falvakban tovább élő – szokásrendje felé, mint a szláv, a német, a magyar. (Akik büszkén vállalják saját néphagyományaikat, annak irodalmi-modernizált feldolgozását.) Feltehetően az asszimilációs kényszerérzet és egy sajátos „modernség”-eszme követése miatt. Akármint is történt: a térség több millió emberének sajátos napi kultúrája kívül rekedt a század első felében az irodalmi feldolgozásokon. Azután pedig jött a holokauszt, ami szinte teljesen megsemmisítette e kultúra hordozóit, a *vidéki-falusi zsidóságot* és velük ezt a *sajátosan sokszínű keverék kultúrát*.

A zsidó falusi hagyomány

A töredék-maradék volt vidéki zsidóság azután 1945 után a városokba, pontosabban Budapestre húzódott, itt is néhány belvárosi kerü-

A „töredék zsidóság” sorsa letbe, mert itt érezte biztonságban magát, s feladta, felejtette fiatalkori vagy családi szokásrendjét. *A zsidóság a holokauszt népiirtása után csonka társadalommá vált. Földrajzilag a főváros bizonyos kerületszéibe tömörült, és nagyon is határozott foglalkozási ágazatokba.*

Alap kutatások E fejtegetés, illetve az, hogy fiatalkori levéltári-statisztikai kutatásaim (1973) töredékeiből igyekszem rekonstruálni a térségbeli zsidó hagyomány utóéletét is, mutatja: mennyire hiányát érzem egy komplex, a magyarországi (közép-kelet-európai) modern kori zsidóságra vonatkozó alap kutatásoknak. Amelyik tárgyyszerűen leírja a napi szokásrendet, rekonstruálja az ének- és zenevilágot, a vallásos (egyházi) és világi életkereteket, és összegyűjti ezen életforma tárgyi-képi emlékeit, vagy interjúkat készít, visszaemlékezéseket gyűjt egy elveszett életformáról. Fontosnak tartom, hogy elkészüljenek azok a hagyományos, történeti jellegű adattárak, amelyek a kor mindennapi szokásain túl a kor közép- és felső-szintű, politikában és kultúrában is aktív szereplőinek nevét és munkásságát (lexikonszerűen is akár) rögzíti. Zsidó néprajz, népzene gyűjtés, társadalomtörténet-írás kibontakoztatására van szükség. Amely a tudós rabbik működésében élt, de nem intézményesült, mint a térség keresztény népeinél.

A ZSIDÓSÁG ÉS AZ Ő HAGYOMÁNYA

Idegenkedés a népi hagyományoktól? *A zsidóságkutatás természetesen létezett és létezik. Magyarországon is. Törekvésünk, hogy intézményesedését elősegítsük, az ideiglenességből az állandóság biztonságához segítsük. És ezzel elősegítsük a zsidó kultúra megőrzését és a zsidóság helyének meglelését a közép-kelet-európai társadalmakban a holokauszt szörnyűsége után. Vita tárgya lehetne, hogy a holokauszt után csonkának is nevezhető zsidó társadalom miként tekintett az 1945 előtti paraszti vagy kisvárosi zsidó hagyományra. Saját ősei hagyományára. Mint budapesti belvárosi lakos és mint az elit értelmiséghez, kereskedő- és politikai vezető réteghez tartozó személyek együttese, megmosolyogta vagy szerette szüleinek, vidéki rokonainak régen feledett szokásait. Hogyan jelent meg az 1980-as években az etnikai reneszánsz a zsidóság körében is, ahogy megjelent a világon mindenütt a tömegcikk-kultúra, elgépiesedés városi társadalmában a „mátság” igényeként. Miért fordult el vagy zárkózott el ez az ateista és modern voltára joggal büszke belvárosi zsidóság az ősi hagyományok olyan megbecsülésétől, mint amilyen megbecsüléssel és kíváncsisággal fordult a nem zsidó értelmiség az ő saját őseinek megmaradt kultúrtermékei felé? *A holokauszt keltette félelem miatt?* Lehet. Vagy oka volt ezen elzárkózásnak a holokauszt előtti városi zsidóságban is élt hagyo-*

mányos idegenkedés a vidéki-népi hagyományoktól? Vagy az új, kommunisztikus eszmék térhódítása miatt a zsidóság körében?

Le nem írt jelenségek ezek. Még kérdésekben is csak feltételezések fogalmazódnak meg. Egy a közép-kelet-európai kultúrában, technikai fejlődésben kiemelkedő szerepet betöltött és a helyi polgári társadalom megszervezésében vezető szerepet játszott nép ősi társadalmi hagyományanyagának feltárása a mi feladatunk. Mert ránk, a mi korosztályunkra maradt, hogy – akár zsidók, akár nem zsidók vagyunk – ezt a csodálatos kultúrát emancipáljuk a közép-kelet-európai kultúrák sorába.

JUDAISZTIKAI INTÉZET ALAPÍTÁSA

A világon a judaisztika egyházi keretekben művelt stúdium. Itt az ideje, hogy Budapesten létrehívjuk az első világi zsidóságkutató intézetet. (Még akkor is, ha számunkra idegesítő: 1945 előtt antiszemita éllel kezdeményezték ilyen intézet – „zsidóságkutatás” – alapítását.) Az intézet keretében kaphatna helyet a judaisztika (és hebraisztika), valamint a magyarországi zsidóság – jelenkori és történeti – kutatása. Az intézet a zsidóságkutatás tárgyának, a zsidóságnak (és a zsidó történelemnek) jellegéből következően sokágú, a különböző diszciplináris kutatásokat koordináló intézet legyen. Az akadémiai zsidóságkutató program terjeszkedjen ki a Történettudományi, a Néprajzi, az Irodalomtudományi, a Művészettörténeti Intézetekre is. A zsidóság történelme, szokáskultúrája és hitvilága, művészeti hagyománya ezen intézetek munkatársainak közreműködésével tárulkozhat fel. A magyarországi (de az egyetemes) zsidóság történeti adatbázisát (a középkori forráskiadványok folytatását, egy általam régen tervezett „A magyarországi zsidóság történelmi kronológiája” és „A magyarországi zsidóság történelmi archontológiája” stb.) leghatékonyabban az MTA Történettudományi Intézete keretében lehet megalkotni. Szabolcsi Bence nagyszerű munkájának folytatása elképzelhetetlen a Néprajzi, a Művészettörténeti, az Irodalomtudományi és a Zenetudományi Intézetek munkatársai közreműködése nélkül. Mindezt – a klasszikus judaisztikai kutatások folytatásával – a zsidóságkutató (judaisztikai) intézet koordinálhatná. Az intézet tehát részben kutatóintézet, részben menedzselő intézet. Munkatársi állományát, infrastrukturális felszereltségét is ennek szellemében lehetne kiépíteni. Ez az intézmény, ha kicsiny kutatásszervezési egységként is, magjában kétszen áll Komoróczy Géza egyetemi tanár vezetésével. Az intézet az általa vezetett akadémiai kutatócsoportra és részben más, az akadémiai intézethálózatban sporadikusan meglévő kezdeményezésekre épülhetne.

1987-ben kelt határozat hívta életre 1988. január 1-jétől az ELTE Asszirológiai és Hebraisztikai Tanszéke mellett az MTA Judaisztikai

*Egyházi és világi
kutatásszervezet*

*Inter-
diszciplináris
intézet*

*Az akadémiai
intézetek
koordinálása*

1988

Kutatócsoportját. A csoport jelenleg is működik, ez évi költségvetése – az elmúlt tíz évhez hasonlóan – szerény, 4,7 millió forint volt, amiből egy félállású professzor, egy titkárnő, 2–4 fiatal külső munkatárs volt fizethető. 1986-ban jött létre az Akadémián belül egy másik, a magyarországi zsidóság történelmének kutatását célzó vállalkozás az MTA Történettudományi Intézetben. Ránki György, aki 1986-ban vette át az intézet igazgatását, és a jelen előterjesztő, mint igazgatóhelyettes, a Soros Alapítvánnyal, személy szerint Vásárhelyi Miklóssal együttműködve létrehozták az intézetben a magyarországi zsidóság történelmét kutató csoportot Vörös Károly vezetésével.

1997 Az akadémiai intézethálózat konszolidációjának fejlesztési programjába (1996) került be javaslatomra a Judaisztikai (Zsidósággkutató) Intézet terve az 1988 óta működő kutatócsoportra alapozva. 1997-től így kapott a csoport 3 évre újabb évi 4 millió forint konszolidációs költségvetési támogatást. Komoróczy Géza kitűnő szakértelmének és áldozatos szervezőmunkájának köszönhetően a csoport kiemelkedő teljesítményt nyújtott, az 1997-től kapott külön költségvetési támogatást színvonalas munkák sorával „hálálva” meg. A kutatócsoporti besorolás mégis bizonytalan létet jelent. Azt jelenti – mint ismeretes –, hogy a vezetőnek háromévenként pályáznia kell a támogatás elnyeréséért, ennek következtében nem lehetnek hosszú távú tervei, nem építhet ki utánpótlást, szilárd publikációs rendszert. Ha a zsidósággkutatót intézményesíteni akarjuk, akkor a közgyűlés által jóváhagyott, a költségvetési törvényben is önállósággal felruházott intézeti keretre van szükségünk.*

*Komoróczy
érdemei*

A fejlesztési programok eredményeinek 1999. november 30-i számbavétele, valamint a december 16-i Konszolidációs Bizottság és Vezetői Kollégium közös értekezlete indokoltnak tartotta javaslataimat. Ezek szerint az akadémiai intézetkonszolidáción belüli fejlesztési keretből a létrehozandó judaisztikai akadémiai intézet 16 millió forintot nyerne el. Az eddigi tanszéki kutatócsoport régi szervezeti kerete 12 évi fennállás után tehát megszűnik.

*Akadémiai és
egyetemi közös
fenntartás*

Az intézet szervezeti kerete: akadémiai és egyetemi fenntartású közös intézet. Az Akadémia és az ELTE szerződést köt, amelyben rögzítik a közös intézet finanszírozásának és beszámoltatásának feltételeit. A világon egyedülálló intézetet hozhatunk létre. Külön kiemelném: noha Komoróczy Gézának máig nincs meg az akadémiai doktori fokozata, amely csakis a személyiségéből fakadó formalitásellenességre vezethető vissza, személyében nemzetközi hírű, nagy tekintélyű tudós „áll rendelkezésünkre”. A kutatóműhely személyhez is kötött: Komoróczy tehetség-

*1997. május 12. „A kutatóhálózat konszolidációjának alapelvei és kezdete. (Közgyűlési előadás)”; 1999. november 11. „Az intézetkonszolidáció folytatása”.

gét így hasznosíthatná is a magyar tudományosság: a 60-as éveiben immáron biztos alapokon nyugvó intézetet kapna kézbe. Komoróczy kiépíthetné a magyarországi judaisztikai (zsidóság) kutatás intézményeit, amely az egyházon belüli kiváló személyekkel (Schweitzer József, Schőner Alfréd, a fiatal Turán Pál) „fiatal kutatók” csapatának adhatna megélhetést.

*

Végül szeretném felhívni a figyelmet arra: az intézetalapítás terve – legalábbis a jelen előterjesztő részéről – kiegészítése a magyarországi zsidó kultúra intézményesedésének és a zsidóság kulturális talpra állásának. 1989-től kiépült a budapesti zsidó iskolarendszer, majd ezzel párhuzamosan erősödött az utóbbi években a rabbiképzés. Reméljük, hogy hamarosan a rabbiképző is teljes jogú egyetemi intézet lesz, és a tudományos fokozatokat megkövetelő világban doktori iskola is épülhet ki. (Talán éppen a rabbiképző és az ELTE tanszékének, Komoróczynak együttműködése alapján.) Szépen fejlődnek a *zsidógyűjtemények*, a *múzeum és levéltár*. Ha most a kutatóintézet létrejön, akkor Budapesten van *három középiskolája* a zsidóságnak (mintegy 6-800 tanulóval), van múzeuma, levéltára a hagyományőrzéshez, lesz az egyházi értelmiség képzésére erősödő rabbiszemináriuma (amelynek lesznek a középiskolákból kikerülő hallgatói), és lesz az *egyetemen* egy állandó világi kutatóintézet, párosítva az utóbbi tíz évben kialakult képzési, publikációs rendszerrel. Ezt egészíti ki a Kőbányai János vezette zsidó irodalmi kiadó. Ami azt jelenti: mintegy 100-150 személy „él meg” a zsidókutatásból, felsőoktatásból, szerkesztésből. És lesz az irodalomnak, a kiállításoknak egy több száz főnyi kutatói, tanári, értelmiségi közönsége. A zsidóság így ismét visszanyerheti szerves funkcióit a magyar kultúrában és a magyar társadalomban.

*A zsidó kultúra
újraélesztése*

*Az új zsidó
kulturális
intézmény-
rendszer*

Kézirat

* A 2000. március 30-i értekezlet elfogadta a judaisztikai intézet alapításának tervét. A Konzolidációs Bizottság és a Vezetői Kollégium április 11-én tartott együttes ülésén Pritz Pál főosztályvezető előterjesztése alapján egy az ELTE és az MTA által közösen alapított intézet tervét fogadták el. Az intézet végül mint az MTA Kisebbségkutató Műhely önálló osztálya jött létre, amelyet az ELTE és az MTA közösen tart fenn. A fontos: nem újra- és újrameg pályázott (3, illetve évenként) „kutatócsoport”, hanem állandó kutatóhelyként működő intézetrész alakult. Ezt csak a közgyűlés szüntetheti meg, és a költségvetésben állandó tételt képez.